

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Екатерина Салкова,
определена със Заповед № РД-38-194/24.03.2023 г. на ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за член на научното жури за публична защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
на

Дебора Миленова Вълкова - Терзиева – докторант в задочна форма на обучение по докторска програма „Наказателнопроцесуално право“, професионално направление 3.6. Право, научна област „Социални, стопански и правни науки“, на тема:

„ПРЕКРАТЯВАНЕ НА НАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО В СЪДЕБНО ЗАСЕДАНИЕ”

1. Биографични данни за докторанта и данни за докторантурата

Дебора Вълкова - Терзиева е завършила висше юридическо образование в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2017 г. В периода от 22.10.2018 г. до 30.09.2019 г. работи като прокурорски помощник в Софийската градска прокуратура, от 01.10.2019 г. до 30.06.2020 г. е кандидат за младши съдия в Националния институт на правосъдието, от 01.07.2020 г. до 28.11.2022 г. е младши съдия в Окръжен съд – Видин, а от 29.11.2022 г. до момента е съдия в Софийския районен съд. От 01.10.2019 г. е и хоноруван асистент по Наказателнопроцесуално в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Дебора Вълкова - Терзиева е зачислена в докторантура (в задочна форма на обучение) по докторска програма „Наказателнопроцесуално право“ със Заповед № РД 20-33 от 07.01.2019 г. на ректора на Софийския университет, с която за научен ръководител е определен проф. д.ю.н. Георги Митов. Със Заповед № РД 20-701 от 17.03.2023 г. е отчислена като докторант с право на защита, считано от 10.01.2023 г.

От приложените документи се установява *съответствие на дисертанта с минималните национални изисквания* – представен е дисертационен труд и списък с три публикации по темата на дисертацията, две от които са публикувани в списание „De Jure“, а една в сборник с доклади, издаден от Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е в *обем 185 страници и съдържа 168 бележки под линия*. Библиографската справка включва *39 източници, 36 от които са на български език, един на руски и два на английски език*. Дисертационният труд

съдържа заглавна страница; съдържание; увод; три глави; заключение и библиография. Съдържанието на всяка от главите е структурирано чрез обособяването на раздели и параграфи.

Смятам, че темата за прекратяването на наказателното производство е **актуална и значима**, което съм обосновала още преди 20 години при избора ѝ за тема и на моя дисертационен труд, защитен през 2006 г. Същевременно, широкото прилагане на този правен институт през последните години води до натрупване на практика на органите на досъдебното производство и на съдебна практика, цялостният анализ на която би могъл да послужи като основа за значими изводи относно неговото развитие.

В **увода** докторантът уточнява, че дисертационният труд включва изследване само на прекратяването на наказателното производство в първа инстанция, и само по дела от общ характер, след което накратко сочи съдържанието на отделните раздели.

Глава първа на дисертационния труд съдържа два раздела. Първият (с. 6-30) е посветен на исторически преглед на правната уредба на прекратяването на наказателното производство в първоинстанционното заседание по дела от общ характер, като в обособени параграфи е разгледана уредбата по Закона за углавното съдопроизводство, по Наказателно-процесуалния кодекс от 1952 г. и по Наказателно-процесуалния кодекс от 1974 г. Смятам, че е необходимо да се прецизират изводите на с. 17 относно изследването от съда на въпросите по съществуването на делото, доколкото в цитираното решение на ВКС № 14 от 1935 г. на трето н.о. изрично се сочи, че съдът постановява присъда, когато причината за прекратяването се констатира след приключването на съдебното следствие и заключителните прения, тоест в момент, когато доказването е приключило и е налице яснота относно фактите. Във втория раздел накратко са разгледани същността на прекратяването на наказателното производство като правен институт (с. 31-33) и правните последици на прекратяването, извършено в първоинстанционното съдебно заседание (с. 33-36) и е направена съпоставка със сходни правни институти (с. 36-47). Намирам за удачно разширяването на изследването в тази част или преструктурирането му по начин, по който да се открие виждането на дисертанта по разглежданите въпроси, и съответно да се избегне повторението на налични вече публикации, или преразказ на законови текстове. Би било удачно на с. 39, в предпоследния абзац да се направи уточнението, че изводът е относим към правната уредба след 2017 г., а на с. 40, в четвъртия абзац да се прецизира последното изречение, доколкото някои от пречките могат да бъдат отстранени (например при недоказаност на обвинението, и евентуално в някои случаи при прилагането на чл. 24, ал. 5, т. 3 НПК).

Глава втора е посветена на основанията за прекратяване на наказателното производство в първоинстанционното съдебно заседание. Намирам за правилна позицията на дисертанта да подкрепи изразеното в теорията и в съдебната практика разбиране, че при конкуренция между реабилитиращо и

нереабилитиращо основание производството трябва да се прекрати на реабилитиращото основание, но този извод на с. 49 е подкрепен от съдебно решение, касаещо две нереабилитиращи основания и по-голям интерес би представлявал анализът именно на такава конкуренция. Заслужава поощрение изразяването на собствено становище от дисертанта, според което съдът трябва да изследва виновността на подсъдимия, когато прекратява наказателното производство поради установяване на смъртта му, но не е необходимо да изследва виновността при прекратяване на производството поради давност или амнистия (с. 56). Същевременно, смятам за удачно да се изложат аргументи за това становище, доколкото се касае за нереабилитиращи основания, поради което е удачно да се разгледат последиците от подобно произнасяне. Не е достатъчен посоченият аргумент, че при констатиране на давност или амнистия подсъдимият може да поиска делото да продължи – така излиза, че в първия случай – при настъпила смърт може безпроблемно да се опетни името на починалия, защото не може да се защити (този извод би могъл да се поясни, като се съобрази и изводът на с. 164 относно правния интерес на наследниците на починалия подсъдим да оспорват определението за прекратяване на производството). Не е маловажно и обстоятелството, че подобно произнасяне може да е от значение за развитието на някои правоотношения (например във връзка с прилагането на чл. 3 от Закона за наследството, което би се отразило в правната сфера на наследниците на подсъдимия). Правилно според мен дисертантът подкрепя изразеното в съдебната практика становище, че законът не допуска възможност искането за продължаване на производството да се направи алтернативно и евентуално – ако не бъде постановена (съотв. потвърдена) оправдателна присъда. Недостатъчно убедително обаче звучат аргументите в подкрепа на становището, че дори и да прекрати наказателното производство в първия стадий на съдебната фаза, преди да е приет гражданския иск за съвместно разглеждане, съдът трябва да го приеме за разглеждане, с оглед на това, че по принцип наказателният съд няма подведомственост да го разгледа, а придобива такава само когато разглеждането му е *съвместно* с наказателната претенция, по отношение на която обаче е настъпил правопогасяващ факт. След като в този случай съвместно разглеждане не е започнало, е трудно да приемем, че е налице основание наказателният съд да придобие подведомственост да реши гражданскоправния спор в рамките на наказателно дело. При разглеждането на изпадането на дееца в продължително разстройство на съзнанието, изключващо вменяемостта, дисертантът фокусира вниманието си върху актовете на Европейския съюз и предлага *de lege ferenda* да се регламентира назначаването на особен представител – адвокат на обвиняемия, когато интересите му противоречат на тези на неговия настойник. Това предложение според мен се нуждае от аргументи, защото от една страна, особеният представител е процесуална фигура и с неговото назначаване не може да се отстрани противоречието на интересите, което ще рефлектира и върху правоотношенията извън процеса, свързани с представителството на настойника, поради което в тази хипотеза е по-логично да се смени настойника (чл. 160, ал. 1 от Семейния кодекс), а от друга страна, след като подсъдимият вече има назначен защитник при условията на задължителна защита, се поставя въпроса за съотношението между правата и задълженията на двамата процесуални представители.

Положително оценявам разглеждането на идеите за включване на постановлението за отказ от образуване на производство в обхвата на чл. 24, ал. 1, т. 6 НПК, но ми се струва, че анализът в тази част е едностранчив, без да се разглеждат комплексно последиците от една подобна уредба, като се държи сметка и за същността на този акт и неговите последици, както и момента, в който се постановява – извън висящо наказателно производство (неубедителни са аргументите относно предварителната проверка, защото не е задължително отказът да е предхождан от такава). Намирам за добре аргументирано предложението за отпадане на правомощието на съда в първоинстанционното съдебно заседание да прекрати наказателното производство и да изпрати делото на МКБППМН за налагане на възпитателни мерки и изцяло споделям аргументите на дисертанта относно регламентирането на възможност съдът сам да наложи възпитателните мерки на непълнолетния подсъдим. Приносно значение има коментарирането на въведеното през 2017 г. ново основание за прекратяване на наказателното производство по чл. 24, ал. 1, т. 8а НПК, което същевременно е въведено и като основание за спиране на производството по чл. 25, ал. 1, т. 5 НПК. Заслужава подкрепа и направеното предложение *de lege ferenda* за допълване на чл. 289, ал. 2, както и на чл. 305, ал. 5 от НПК, като се добави и т. 9 на чл. 24, ал. 1 НПК.

Глава трета е посветена на реда за прекратяване на наказателното производство в първоинстанционното съдебно заседание. Разгледани са компетентността на органа и надлежния акт. Подробно е анализирана необходимостта от мотивиране на определението за прекратяване на наказателното производство при прилагането на различните основания. Обсъдени са и важни въпроси, свързани с прекратяването на наказателното производство в първоинстанционното заседание, като пропускът съда да се произнесе по взетите мерки за процесуална принуда, по мярката за обезпечаване на гражданския иск и по приложените по делото веществени доказателства. Обосновано е предложението за допълване на чл. 289, ал. 3 НПК, като се регламентира правомощие на съда да се произнася по разноските по делото, когато прекратява наказателното производство. Обсъдени са въпроси, които се поставят във връзка с контрола върху съдебното определение за прекратяване на наказателното производство.

В **заключението** са обобщени основните изводи на дисертанта, направени в резултат на извършеното изследване и са изведени предложенията *de lege ferenda*.

3. Оценка на научните и научно-приложните приноси

Могат да бъдат посочени следните положителни моменти в дисертационното изследване: проследено е историческото развитие на института на прекратяване на наказателното производство в първоинстанционното съдебно заседание по дела от общ характер, което би могло да послужи за по-нататъшни изводи при съпоставка с действащата уредба, обсъдени са редица въпроси, които явно предизвикват интерес у дисертанта в практиката ѝ като съдия. Освен вече посочените по-горе при разглеждането на отделните части на дисертационния

труд приноси моменти, специално внимание заслужават направените предложения *de lege ferenda*. Част от тях намирам за добре обосновани – например предложението за отмяна на правомощието на съда да прекратява наказателното производство и да изпраща материалите на съответната МКБППМН за налагане на възпитателни мерки, като в тези случаи съдът сам налага възпитателните мерки; предложението да се допълни чл. 289, ал. 2 НПК и чл. 305, ал. 5 НПК, а в чл. 343, ал. 2 НК и в чл. 343а, ал. 2 НК освен пострадалият да се включи и ощетеното юридическо лице; предложението в чл. 289, ал. 3 НПК да се предвиди правомощие на съда да се произнася и по разноските по делото, когато прекратява наказателното производство. Други предложения според мен се нуждаят от преосмисляне и допълнителни аргументи, като например предложението за назначаване на особен представител – адвокат на обвиняем, който след извършване на деянието, е изпаднал в продължително разстройство на съзнанието, изключващо вменяемостта, когато интересите му противоречат на тези на настойника; предложението постановлението за отказ да се образува досъдебното производство да бъде включено в обхвата на чл. 24, ал. 1, т. 6 НПК (още повече предвид идейното различие с друго предложение – думите „незавършено наказателно производство“ да отпаднат от разпоредбата на чл. 24, ал. 1, т. 6 НПК), но оценявам всички направени предложения като допринасящи за развитието на научната дискусия, която е предпоставка за комплексната преценка на аргументите „за“ и „против“ и съответно за приемането на най-доброто решение.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът има три публикации по темата на дисертацията, чрез които е осигурена възможност за запознаване на научната общност в България с основни тези от дисертационното изследване и за апробиране на резултатите от него.

5. Оценка на автореферата

Изготвеният автореферат в структурно отношение съдържа шест части: (1) Обща характеристика на дисертационния труд, в която са посочени актуалността, целта, задачите, обекта, предмета, методите и практическото значение на изследването; (2) Обем и структура; (3) Съдържание на дисертационния труд (4) Справка за приносните моменти и (5) Списък на публикациите по темата на дисертационния труд. Авторефератът коректно отразява накратко съдържанието на дисертационния труд.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Повечето от критичните бележки и препоръки са предизвикани от пропуски от гл.т. на методологията на научното изследване. На първо място, заглавието на дисертационния труд не съответства на неговото съдържание, което правилно е отбелязано от дисертанта, но с оглед стесняването на изследването в две насоки – по отношение само на първоинстанционното съдебно заседание и по отношение само на делата от общ характер, е необходима промяна в темата на дисертацията, за да отразява коректно съдържанието. Доколкото дисертационният труд трябва да показва задълбочени теоретични знания по съответната специалност, намирам че е удачно разширяването на

библиографските източници – както българските, така и чуждоезичните, както и че е необходим целенасочен подбор на източници, които са по конкретната тема на изследването. В последните години все по-често се обособява като отделна структурно обособена част исторически преглед, но намирам този подход като неподходящ за дисертационно изследване, доколкото изглежда като преразказ на законите без възможност за извличане на научен принос, какъвто би бил налице при съпоставка на уредбата в исторически и сравнителноправен аспект на съответните места, в рамките на аналитично изследване на конкретен въпрос. Предполагам, че и дисертантът осъзнава това, като на с. 8 посочва, че същността на прекратяването на наказателното производство е една и съща, независимо от различията между ЗУС и НПК, което обезсмисля отделното разглеждане на същността на разглеждания правен институт по всеки един от законите, действащи през различни периоди от време. Този подход създава и предпоставки за излишни повторения, в някои случаи и на цели абзаци – например двата абзаца на с. 32-33 и на с. 48. На редица места има общо позоваване на доктрината, без да се сочи конкретен източник, но по този начин първо не се отдава заслуженото признание на автора (това се отнася и за случаите, в които дисертантът се позовава на източник от последните години, но не и на предходни относими източници, в които за пръв път е изразено съответното виждане), и на второ място се затруднява не само проверката, но чрез нея и гарантирането на коректното по-нататъшно възпроизвеждане от останалите изследователи, поради което научната етика изисква в тези части навсякъде да бъде добавено позоваване на източника (съответно на първоизточника). Необходимо е да се прецизират някои изрази и съждения, например на с. 33 и с. 48 (абзацът се повтаря): „Специалните основания по своята същност представляват правни норми, които са уредени в съответния раздел на НПК, който регламентира съответния стадий, и представляват препращащи норми към всички или към някои от общите основания за прекратяване.“ (прецизиране се налага в няколко насоки: (1) стадийте са уредени в глави, а не в раздели, (2) предвид същността на правната норма следва да се аргументира защо специалните основания се определят като правни норми, или да се прецизира текстът ако дисертантът има друго предвид, и (3) ако специалните основания са препращащи норми към общите основания се поставя под съмнение критерият за съществуване на подобна класификация). Същото се отнася и за извода, че е възможно според някои съдебни решения мълчаливо да се изрази съгласие за продължаване на производството след констатиране на давност или амнистия (с. 60), доколкото в цитираното съдебно решение се обосновава необходимостта да се съобрази изричното или мълчаливото *желание* на подсъдимия, но извън съмнение е, че чрез мълчанието му след получаване на уведомлението не се изразява съгласие да продължи производството, а напротив, това може да се приеме като съгласие делото да се прекрати. Трудно е да се приеме и, че ако бъде отменен актът на прокурора, той престава да съществува в правния мир (с. 98). Предвид важността на проследяването на научната дискусия по разглежданите въпроси, е препоръчително и дисертантът да не се задоволява с позоваване на един източник (от теорията или от съдебната практика), когато коментира отделни въпроси, а да проследи научната дискусия по тях, както и съдебната практика, за да се получи цялостен анализ и съответно да се избегне преобладаването на

компилативния подход пред аналитичния. Уместно и да се отстранят някои противоречия или неясноти в текста (например на с. 55 се отбелязва „За разлика от „Съдебно заседание на първа инстанция“ обаче, в стадия „Предаване на съд и подготвителни действия за разглеждане на делото в съдебно заседание“, съдът не може да изследва въпросите по същество въз основа на доказателствата, събрани в хода на досъдебното производство. Така е, защото в този стадий при никакви условия не могат да се решават **въпросите по съществуващото на делото.**“, а на следващата страница – „При това положение за съда не остава друго, освен да изследва въпросите по същество, единствено въз основа на обстоятелствената част на обвинителния акт, едва след което да прекрати наказателното производство.“. Може да се отправят и някои бележки от технически характер – при цитирането на актове, вкл. на Европейския съюз, да се сочат данните за публикуването им, да се поставят в кавички текстовете, които буквално възпроизвеждат чужди становища, съдебни решения или нормативни актове, да се отстранят допуснатите повторения и граматически грешки и др. Би могла да се преосмисли структурата на дисертационния труд, за да се отстрани същественото различие в обема на отделните глави.

Направените бележки целят да подпомогнат дисертанта при по-нататъшната изследователска дейност.

7. Заключение

В заключение, представеният за защита дисертационен труд отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, поради което изразявам положително становище и предлагам на членовете на научното жури да гласуват положително за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ от Дебора Миленова Вълкова - Терзиева в професионално направление 3.6. Право, докторска програма „Наказателнопроцесуално право“.

Член на научното жури:

доц. д-р Екатерина Салкова